

Технології навчання з фізичного виховання

УДК 373.091.2:796.085

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ШКОЛІ

Ірина Войтович¹, Василь Войтович¹, Вікторія Петрович¹

¹Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна, voytovych.iryna@vnu.edu.ua

<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2021-01-19-25>

Анотації

Актуальність. Основним завданням предмету «Фізична культура» в школі є гармонійний фізичний розвиток дітей та формування в них звички здорового способу життя. Виконання цього завдання вимагає від учителів уміння сформулювати в учнів інтерес до фізичної активності, розуміння її важливості у власному житті. Цього можна досягти шляхом використання індивідуального підходу та врахування вподобань учнів під час позаурочних секційних занять, які є безкоштовними та не передбачають зміни місця навчання. **Мета роботи** полягає у визначенні й обґрунтуванні головних аспектів організації секційних занять із фізичної культури. **Методи** – аналіз і синтез наукових літературних джерел, педагогічне спостереження, узагальнення експериментальних досліджень науковців і систематизація отриманих результатів, метод теоретичного моделювання. **Результати дослідження.** Позакласна робота з фізичної культури вимагає значної гнучкості та мобільності форм, методів і засобів організації навчання. Вони повинні підбиратись із врахуванням інтересу та можливостей учнів і містити «вільний» час на опанування чогось нового, активного відпочинку чи вдосконалення окремих напрямів у фізичній підготовленості. На заохочення учня до цих занять можуть впливати як усвідомлені, так і неусвідомлені фізіологічні потреби, також не можна виключати зовнішніх факторів (загальносуспільні цінності, вплив друзів, батьків тощо). Важливим завданням секційної роботи є розвиток морально-вольових якостей школярів (цілеспрямованість, рішучість, сміливість, наполегливість, взаємодопомога, довіра тощо). Крім того, позаурочні заняття потрібно розглядати як засіб психологічного розвантаження, переключення уваги з буденних справ на улюблену фізичну активність, яка повинна здійснюватися якнайбільше на відкритому повітрі під керівництвом кваліфікованого педагога. **Висновки.** Визначено основні фактори планування та організації різних видів секційних занять; розроблено схему їх взаємодії, що формується навколо особистості учня, з урахуванням його життєвої мети та мотивації, адекватному та оптимальному підборі методів і засобів фізичного виховання.

Ключові слова: фізична культура, секції, школярі, рухова активність.

Ірина Войтович, Василь Войтович, Вікторія Петрович. Особенности организации секционных занятий по физической культуре в школе. Актуальность. Основной задачей предмета «Физическая культура» в школе является гармоничное физическое развитие детей и формирование у них привычки здорового образа жизни. Выполнение этой задачи требует от учителей умения сформировать в учащихся интерес к физической активности, понимание ее важности в собственной жизни. Этого можно достичь путем использования индивидуального подхода и учета предпочтений школьников во время внеурочных секционных занятий, которые являются бесплатными и не предусматривают изменения места обучения. **Цель работы** – определение и обоснование главных аспектов организации секционных занятий по физической культуре. **Методы** – анализ и синтез научных литературных источников, педагогическое наблюдение, обобщение экспериментальных исследований ученых и систематизация полученных результатов, метод теоретического моделирования. **Результаты исследования.** Внеклассная работа по физической культуре требует значительной гибкости и мобильности форм, методов и средств организации обучения. Они должны подбираться с учетом интереса и возможностей учеников и содержать «свободное» время на овладение чем-то новым, активный отдых или усовершенствование отдельных направлений в физической подготовленности. На привлечение ученика к данным занятиям могут влиять как осознанные, так и неосознанные физиологические потребности,

також не можна виключати зовнішніх факторів (общественные ценности, влияние друзей, родителей и т. д.). Важною задачею секційної роботи є розвиток морально-вольових якостей школярів (целестремленість, рішучість, сміливість, наполегливість, взаємодопомога, довіра і т. д.). Крім того, позакласні заняття слід розглядати як засіб психологічної розвантаження, переключення уваги з буденних справ на улюблену фізичну активність, яка повинна здійснюватися як можна більше на відкритому повітрі під керівництвом кваліфікованого педагога. **Висновки.** Визначаються основні фактори планування та організації різних видів секційних занять; розробляється схема їх взаємодії, що формується навколо особистості учня, з урахуванням його життєвої мети та мотивації, адекватного та оптимального вибору методів та засобів фізичного виховання.

Ключові слова: фізична культура, секції, школярі, рухова активність.

Iryna Voitovych, Vasyl Voitovych, Viktoriia Petrovych. Particularities of Organization of Extracurricular Sections on Physical Education at School. The Relevance. The main task of the Physical Education discipline at school is the harmonious development of children and promoting healthy habits among them. Fulfilling this task, teachers are required to make physical activity more engaging for pupils and increase understanding of its importance in their life. This can be reached by using individual approach and taking into consideration pupils' personal preferences while organizing extracurricular sport sections which are free and do not imply leaving the training location. **The Research is Aimed** at identifying and explaining the main aspects of sport sections organization on Physical Education. The **Research Methods** are analysis and synthesis of scientific sources, pedagogical observations, theoretical simulation method, generalization of other scientists' experiments and systematization of their results. **The Results of the Research.** Extracurricular Physical Education demands high flexibility and forms mobility, methods and means of training organization. They should be picked up considering pupils' interests and capabilities and contain «free» time spent on mastering new things, active recreations and improving specific areas of physical training. Pupils could be evolved and interested in such trainings by conscious and unconscious physical needs. It worth mentioning the external agents such as public values, influence of friends and parents etc. One of important tasks while working with sport sections is development of the high pupils' morale and leadership qualities (commitment, determination, courage, perseverance, mutual assistance and cooperation, trust, etc.). Moreover, extracurricular classes should be considered as a mean of psychological relaxation, switching from day-to-day stuff to favourite physical activities which should take place outdoors by an experienced teacher. **Conclusions.** Main factors of planning and organizing different types of extracurricular classes are identified; the scheme of their interaction that is elaborated taking into account the pupil's personality, their motivation and life purpose with methods and means of Physical Education has been selected in an adequate and careful way.

Key words: Physical Education, extracurricular sport sections, pupils, motor activity.

Вступ. Головний фактор розвитку суспільства – здоров'я населення, зокрема підростаючого покоління. Сьогодні в Україні фіксують високий рівень захворюваності, особливо серед дітей і підлітків. Зокрема, за даними К. М. Сидоренка [13], за період навчання в школі кількість здорових дітей із першого до одинадцятого класу зменшується в 3–4 рази. Так, згідно з рекомендаціями ВООЗ [5], на спорт і фізичну активність школярів повинно виділятися щонайменше 30 хвилин на день або для занять у спортивних секціях і клубах – до 5 годин на тиждень. Однак, згідно з дослідженнями Г. Л. Апанасенко, добові потреби в рухах у підлітків задовольняються в середньому лише на 18–22 % [1].

Відповідно до Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року (2017 р.), фізичну культуру та спорт визначено як важливий фактор «...здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів...» [7, с. 3].

Так, у загальноосвітньому навчальному закладі, найбільш доступними формами підвищення об'єму рухової активності учнів є урочні й позаурочні заняття з фізичної культури: до останніх належать різновиди секційних та гурткових занять, спрямованих на забезпечення гармонійного фізіологічного розвитку та формування в школярів звички ведення здорового способу життя.

Водночас, коли урочна форма вимагає оцінки певних умінь, рухових навичок чи розвитку фізичних якостей із різних модулів та тем, то відвідування секційних занять повинне опиратися на вподобання, інтереси школяра та не має примусових (обов'язкових) видів рухової діяльності. Ця форма заняття дає змогу дітям опанувати той вид спорту чи той вид рухової активності, який їм більше до вподоби, безкоштовно й без зміни місця навчання.

Тому питання покращення та вдосконалення організації й методики проведення секційних занять із фізичної культури є досить цікавим та актуальним для наукових досліджень.

Мета роботи полягає у визначенні й обґрунтуванні головних аспектів організації секційних занять із фізичної культури.

Методи дослідження – аналіз і синтез науково-методичних літератури, опрацювання інтернет-джерел, узагальнення експериментальних досліджень науковців і систематизація отриманих результатів (для аргументування основних положень дослідження, узагальнення наявних даних, обґрунтування важливості позакласних занять із фізичної культури та висвітлення передового досвіду), опитування (узяло участь 72 вчителі фізичної культури шкіл Волинської області та керівники гуртків і секцій при школах (м. Луцьк, м. Ковель, м. Нововолинськ, Старовижівського й Володимир-Волинського районів) для виокремлення основних практичних аспектів діяльності пришкольніх гуртків, метод теоретичного моделювання (для розробки оптимальної схеми планування та організації секційних занять із фізичної культури).

Результати дослідження. Аналіз наукової літератури дав змогу встановити, що питання сучасного стану організації позакласної роботи з фізичної культури в закладах освіти висвітлено в працях Н. Белікової [2], В. Вовченка [4], С. Поддубінської [11]; форми й методи позакласної роботи з фізичної культури в школах розглядали О. Гречаний [6], Т. Круцевич [9], Н. Москаленко [10], П. Рибалко зі співавторами [12], Б. П. Шиян [14] та ін.

У більшості закладів загальної середньої освіти країни проводять позаурочні заняття фізичної культури з різних видів спорту, але в багатьох із них навіть за наявності необхідних умов не організовані спортивні секції та команди, які б могли охопити всіх охочих систематично тренуватися й брати участь у спортивних змаганнях. Найбільш поширена така проблема в сільських, малокомплектних школах, у яких навіть за наявності годин для вчителя чи тренера на секційну або гурткову роботу представлено лише 1–2 види. Це позбавляє школярів можливості займатися тими видами фізичної активності, які приносять їм найбільше задоволення, краще мотивують, розкривають їхній потенціал.

Згідно з дослідженнями С. Поддубінської та Н. Белікової щодо стану організації позакласної роботи з фізичної культури в школах Луцька в 75,0 % загальноосвітніх навчальних закладів міста вчителями проводиться гурткова й секційна робота. Водночас значна частина учнів (61,4 %) не відвідує такі заняття через ті чи інші причини. Тому автори наголошують на необхідності здійснення пошуку нових підходів, методів й урізноманітнення форм проведення позакласної роботи з фізичної культури шляхом розширення видів рухової активності та включення різних видів спорту [11].

Опираючись на представлені науковцями проблеми в порушенні рухової активності дітей і молоді та варіанти розв'язання цієї проблеми шляхом відвідування школярами секційних і гурткових занять із фізичної культури, ми сформувавши схему взаємодії основних факторів організації цього виду позаурочних занять (рис. 1).

Так, головною метою діяльності секції з фізичної культури є формування в школярів звички здорового способу життя, уміння організувати власне активне дозвілля, виховання справжньої особистості. Учні повинні обирати собі вид фізичної активності залежно від мети та мотивації: бажання займатися певним видом спорту; сформувати гарну поставу, тілобудову; готуватися до подальшої життєвої діяльності чи просто активно проводити час.

На сьогодні чинні навчальні програми пропонують достатній вибір засобів фізичного виховання, основа яких – фізичні вправи (елементи різних видів спорту), водночас потрібно використовувати допоміжні фактори: оздоровчі сили природи, фактори особистої гігієни, самостійні заняття тощо.

Завдяки відвідуванню секції учні мають можливість передусім оволодіти певною базою рухових умінь і навичок як базових (з основ гімнастики, легкої атлетики, силові вправи), так і спеціальних (під час опанування певного виду спорту); розвивати фізичні якості комплексно, за бажанням чи задатками. Важливим завданням секційної роботи є, на нашу думку, розвиток морально-вольових якостей школярів, як-от: цілеспрямованість, рішучість, сміливість, наполегливість, витримка та самовладання, самоцінність, ініціативність, доброзичливість, комунікабельність, взаємопідтримка, взаємодопомога, довіра тощо.

Крім того, ми розглядаємо позаурочні заняття як засіб психологічного розвантаження, переключення уваги з буденних справ (навчання, побут) на улюблену фізичну активність. Також цей вид діяльності дає змогу школярам набути загальні й спеціальні знання з фізичної культури, основ здоров'я, певних видів спорту, історії спорту тощо.

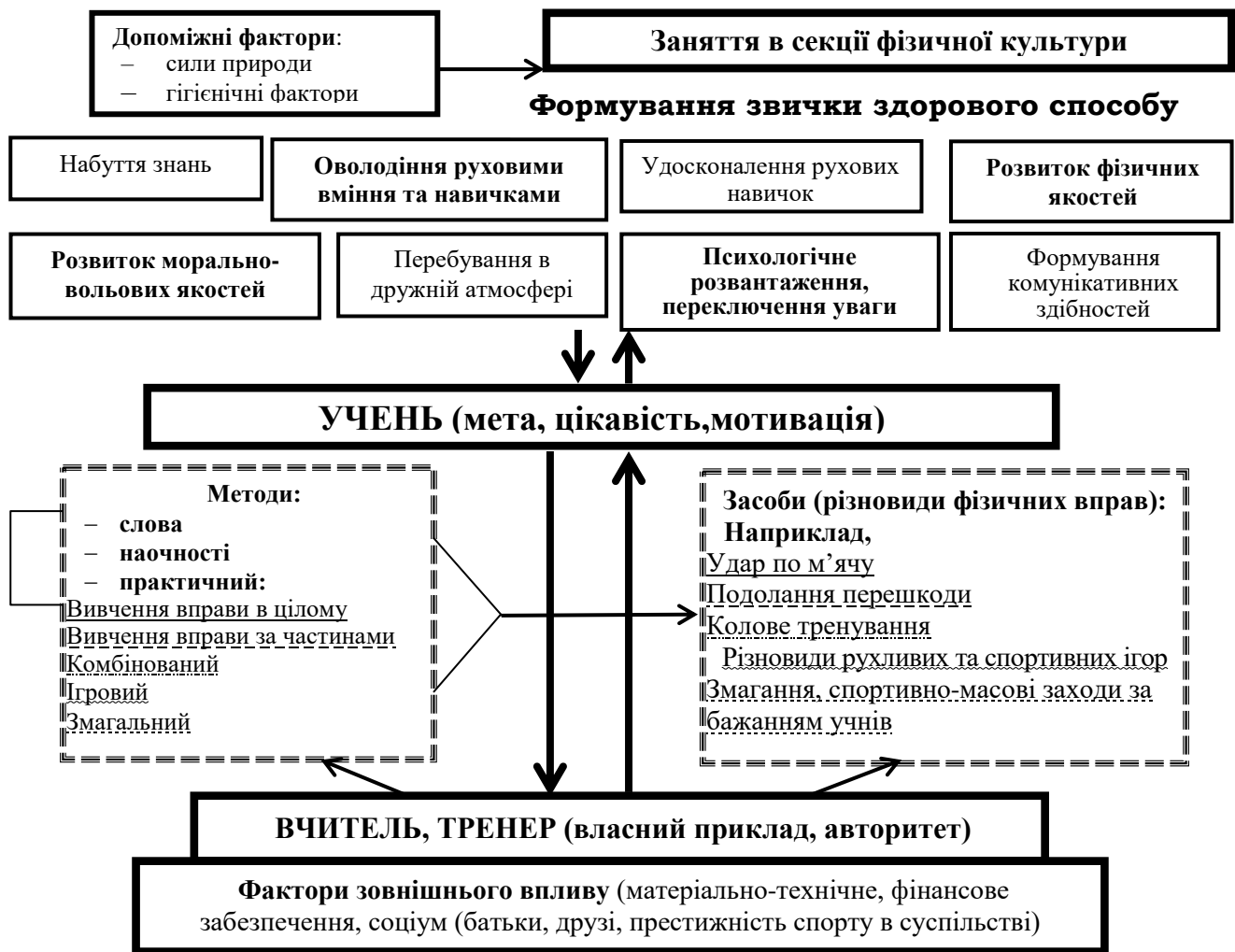

Рис. 1. Схема планування та організації секційних занять із фізичної культури

Оскільки в таких секціях фізичної культури «за інтересами» учні перебувають у дружній позитивній відкритій атмосфері, їм досить легко спілкуватися з однолітками чи іншими дітьми й так розвивати власні комунікативні здібності.

Звичайно, учитель або тренер виступає основним організатором та керівником секційного заняття, тому зацікавленість учня до заняття, його зміст залежать від індивідуальної майстерності педагога. Він повинен володіти значним арсеналом методів і засобів фізичного виховання та виражати це у відповідних формах, вибудовуючи певний план навчання школярів.

Як відзначає Б. П. Шиян, «...сьогодні перед вчителем фізичної культури в школі стоїть проблема – зробити фізичне виховання процесом безперервної дії (навіть протягом такого короткого часу, як добовий цикл)» [14, с. 205]. На нашу думку, завдання вчителя-практика (фізичної культури) – допомогти учню знайти свій вид рухової активності, націлити й посприяти тому, щоб він зацікавився та побачив і відчув свій потенціал. Отже, педагог повинен виступати таким собі зв'язковим між метою учня та завданнями навчання.

Щодо методів фізичного виховання, то в науковій літературі трапляється декілька варіантів класифікації. Ми ж схилиємося до найбільш чітких і лаконічних: методи фізичної вправи (практичний), методи слова й методи наочності.

Серед практичних методів пропонуємо вивчати вправу в цілому, що на занятті може реалізовуватися через вивчення нескладних рухів, під час опанування яких учень матиме можливість без порушення техніки позайматись активно (наприклад удар м'яча носком, присід, згинання-розгинання рук в упорі лежачи); вивчення вправи за частинами, що дасть змогу вчителю скласти перспективний план діяльності секції, особливо з ігрових видів спорту чи туризму; застосування

колового методу є теж досить ефективним, однак за хорошої самоорганізації школярів, що дасть змогу провести інтенсивне заняття з хорошим показником рухової щільності. І звичайно, ігровий і змагальний методи завжди більше цікавлять учнів, заохочують їх до фізичної активності й піднімають емоційний фон заняття.

Крім вищезазначеного, потрібно пам'ятати, що на бажання школярів та особливості організації діяльності секції може впливати безліч зовнішніх чинників, таких як матеріально-технічне, фінансове забезпечення, соціум (батьки, друзі, престижність спорту в суспільстві) тощо.

Дискусія. Відомо, що фізична активність необхідна для нормального функціонування та розвитку молодого організму. Нині пропонується широкий арсенал засобів і методів фізичного виховання, однак об'єм їх практичного використання школярами має бути кращим.

Причина цього – щоденне перенавантаження, психоемоційна напруга, відсутність балансу між розумовою й руховою діяльністю, неправильна пріоритетність перерозподілу часу на користь пасивного відпочинку з переглядом телевізора чи користування гаджетами, погане довкілля тощо. Тому ми погоджуємося з думкою науковців, що все це істотно впливає на формування здорового способу життя підростаючого покоління. Тому проблема низької рухової активності школярів є актуальною й потребує подальшого пошуку шляхів її розв'язання. На думку М. Вайновської, у позакласній роботі, особливого значення набувають гнучкість та урізноманітнення цілей, форм і методів роботи, добору певних педагогічних завдань, що можуть оперативно змінюватися з урахуванням запитів та творчих можливостей школярів, стимулюючи їхній розвиток [3, с. 145].

Ми підтримуємо думку А. Капської, що «...до основних завдань фізкультурно-оздоровчої діяльності підлітків належать зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовки, ліквідація недоліків статури; розвиток рухових якостей; виховання ініціативності, самостійності, формування адекватної оцінки власних фізичних можливостей; виховання навичок здорового способу життя; організація активного відпочинку й дозвілля» [22, с. 71].

Виходячи з головних завдань фізкультурної діяльності та згідно з опитуванням учителів фізичної культури шкіл Волинської області й керівників гуртків і секцій при школах потрібно формувати такий зміст занять, які б давали змогу не лише засвоювати знання, уміння та навички з певного виду спорту, але й давати «вільний» час та можливість на виконання рухової діяльності, виконання тих вправ, які викликають найбільший інтерес у дітей. Це потрібно здійснювати, ураховуючи низку умов: гуртківці проводять час активно; із дотриманням техніки безпеки; ця діяльність не порушує структури, загальної та моторної щільності заняття; учитель повинен контролювати цей процес.

Практики пропонують п'яту частину часу заняття віддавати на вибір учнів (або ж виділяти окреме заняття в разі завантаженості змісту тренування спеціалізацією). Зацікавленість школярів певними видами фізичної активності формується по-різному, залежно від віку, мети, порад друзів, батьків, учителя. Зазвичай діти середнього шкільного віку обирають рухливі та спортивні ігри. Вибір старшокласників поділяється за статтю. Так, уподобання дівчат опираються на бажання мати гарну підтягнуту фігуру (займатися різновидами фітнесу: аеробіка, танці, пілатес) або ж схиляються до тих активностей чи видів спорту, які дещо раніше вважалися суто «чоловічими», де переважають спортивний азарт, бажання показати найкращий результат (футбол, баскетбол, кросфіт тощо). Хлопці ж більше хочуть покращити статуру, відвідуючи тренажерний зал, підготуватися до служби в Збройних силах України або розвантажитися під час спортивних ігор. Також можливий варіант зміни вибору видів фізичної активності в межах одного заняття: різноманітні рухливі ігри, футбол, квести, робота на тренажерах, настільний теніс тощо.

Важливим фактором є приналежність учня до тієї чи іншої соціальної групи (команди, колективу), де створюються певна дружна атмосфера, командний дух чи дух здорового суперництва, взаємопідтримки, налагоджуються комунікації, формуються спільні інтереси тощо.

Висновки. Отже, функціональний підхід (коли фізична діяльність позитивно впливає на організм дитини) та формування звички ведення здорового способу життя є основою для створення системи методів і підбору засобів, у якій вони виступають як відносно обособлені способи досягнення цілей фізичного виховання під керівництвом учителя на позаурочних заняттях із фізичної культури.

Визначено основні фактори планування та організації різних видів секційних занять і розроблено схему їх взаємодії. Вона формується навколо особистості учня, його життєвої мети та мотивації. Значне місце відведено вчителю і його педагогічній майстерності, що має проявлятися як у манері

спілкування, відкритості до учня, повазі, так і в адекватному, оптимальному підборі методів і засобів фізичного виховання.

Подальшого вивчення потребують питання як теоретичних, так і методичних засад упровадження окремих видів секційних занять із фізичної культури. Дослідження означеної проблеми стане предметом наших наступних наукових пошуків.

Джерела та література

1. Апанасенко Г. Л. Валеологические принципы физического воспитания. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні*: зб. наук. праць. Рівне: Принт Хауз, 2001. Вип. 2. С. 106–107.
2. Белікова Н. Сучасний стан організації позакласної роботи з фізичної культури *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2019. Вип. 14. С. 15–19.
3. Вайновська М. К. Формування творчої особистості підлітка у навчально-виховному процесі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07/Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2004. 214 с.
4. Вовченко В. Фізична культура дітей, підлітків, молоді та дорослого населення в сучасному світі. *Фізична культура дітей, підлітків, молоді та дорослого населення в сучасному світі*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2013. С. 38–41.
5. Гречаний О. М. Методика викладання бойового хортингу в процесі гурткової роботи у закладах загальної середньої освіти. *Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України*. Ірпінь, 2020. С. 251–262.
6. Галлахер Джеймс. Глобальна епідемія неактивності. Офіційний сайт ВООЗ. URL: <http://www.who.int>.
7. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024. Постанова КМ № 1371 від 23.12.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Капська А. Й. Фізична самореалізація старшого підлітка в умовах дитячого оздоровчого табору. *Вісник Запорізького національного університету*. Запоріжжя. 2012. № 8. С. 65–73.
9. Круцевич Т. Концепція системи фізического воспитания в общеобразовательных школах *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. Київ, 2015. № 2. С. 72–80.
10. Москаленко Н. Проектування концепції інноваційних програм фізкультурнооздоровчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2011. № 2. С. 12–16.
11. Подубінська С. В., Белікова Н. О. Особливості використання анімаційних технологій у позакласній роботі з фізичної культури. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. С. 63–66.
12. Рибалко П. Ф., Гвоздецька С. В., Прокопова Л. І. Сучасні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. № 3 (57). С. 340–347.
13. Сидорченко К. М. Стан здоров'я та шляхи його покращення у дітей шкільного віку у спеціальних медичних групах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. праць. 2010. № 8. С. 80–82.
14. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 2. Тернопіль: Навч. кн.–Богдан, 2012. 304 с.

References

1. Apanasenko, G. L. (2001). Valeologicheskie principy fizicheskogo vospitaniya [Valeological principles of Physical Education]. *Konceptsiya rozvitku galuzi fizichnogo vihovannya i sportu v Ukraini*: zb. nauk. pr. Rivne: Print Hauz, vyp. 2, 106–107.
2. Bielikova, N. (2019). Suchasnyi stan orhanizatsii pozaklasnoi roboty z fizychnoi kultury [The current state of organization of extracurricular activities in Physical Culture]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Fizychne vykhovannia, sport i zdorovia liudyny*, vyp. 14, 15–19.
3. Vainovska, M. K. (2004). Formuvannia tvorchoi osobystosti pidlitka u navchalno-vykhovnomu protsesi [Formation of the adolescent's creative personality of the teenager in the educational process]: dys...kand. ped. nauk: 13.00.07 / Khersonskiy derzh. un-t. Kherson, 214.
4. Vovchenko, V. (2013). Fizychna kultura ditei, pidlitkiv, molodi ta dorosloho naseleння v suchasnomu sviti [Physical culture of children, adolescents, youth and adults in the modern world]. *Fizychna kultura ditei, pidlitkiv, molodi ta dorosloho naseleння v suchasnomu sviti*. Uman: VPTs «Vizavi», 38–41.
5. Hrechanyi, O. M. (2020). Metodyka vykladannia boiovoho khortynhu v protsesi hurtkovoї roboty u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Methods of teaching combat horting in the process of general secondary education group work]. *Boiovyi khortynh ta diialnist pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy*. Irpin, 251–262.
6. Hallakher D. (2020). Hlobalna epidemii neaktyvnosti [Global epidemic inactivity]. Ofitsiyniy sait VOOZ. URL: <http://www.who.int>.

7. Derzhavna tsilova sotsialna prohrama rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2024 [State Target Social Program for the Development of Physical Culture and Sports for the Period up to 2024.]. Postanova KM № 1371 vid 23.12.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Kapska, A. Y. (2012). Fizychna samorealizatsiia starshoho pidlitka v umovakh dytiachoho ozdorovchoho taboru [Physical self-realization of an older teenager at the children's health camp]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Zaporizhzhia*, no. 8, 65–73.
9. Krutsevich, T. (2015). Kontseptsiya systemy fizicheskogo vospitaniya v obscheobrazovatelnyih shkolah [The concept of Physical Education system at secondary schools]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, Kyiv, no. 2, 72–80.
10. Moskalenko, N. (2011). Proektuvannia kontseptsii innovatsiinykh program fizkulturnoozdorovchoi roboty v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh [Designing the innovative programs` concept of Physical Culture and Health at secondary schools]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*, no. 2, 12–16.
11. Podubinska, S.V., Bielikova, N.O. (2020). Osoblyvosti vykorystannia animatsiinykh tekhnolohii u pozaklasnii roboti z fizychnoi kultury [Features of the animation technologies use in Physical Culture of extracurricular activities]. *Moloda nauka Volyni: priorytety ta perspektyvy doslidzhen*. Lutsk: Vezha-Druk, 63–66.
12. Rybalko, P. F, Gvozdetskaya, S.V, Prokopova, L. I. (2016). Suchasni pidkhody do orhanizatsii fizkulturnoozdorovchoi roboty v zakladakh osvity [Modern approaches to the organization of Physical Culture and Health work in educational institutions]. Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka, no. 3 (57), 340–347.
13. Sydorchenko, K. M. (2010). Stan zdorovia ta shliakhy yoho pokrashchennia u ditei shkilnoho viku u spetsialnykh medychnykh hrupakh [Health status and ways to improve it at school-age children in special medical groups]. *Pedahohika, psykholojiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu: zb. nauk. prats*, no. 8, 80–82.
14. Shyian, B. M. (2012). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia shkoliariv [Theory and methods of Physical Education of schoolchildren]. Ternopil: Navchalna knyha: Bohdan, 304.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2021 р.